

TEKST OG FOTO:
Vivi Rian

TO SOM TOLKER DEN OFFENTLIGE SORGEN

Nye ritualer oppsto etter 22. juli 2011. Hva forteller den offentlige sorgen om det norske samfunnet, og hva gjorde den med oss som nasjon? Pål Ketil Botvar og Bjarne Tendø Kjeldsen gir noen av svarene i boken «Den offentlige sorgen».

Raskt etter terroranslaget satte KIFO (Stiftelsen Kirkeforskning) ned en prosjektgruppe for å analysere hva som skjedde i tiden etter 22. juli 2011.

– Det hastet å samle inn empiri og dokumentasjon. I dag ville det vært for sent å interviewe folk om denne spesielle tiden, sier Botvar, en av redaktørene for boken. KIFO hentet inn flere fagpersoner som bidragsytere. Tendø Kjeldsen er en av dem, og har omtalt gravferdsritualene.

Katastrofereaksjonene har noen paralleller både internasjonalt og nasjonalt: Estonia-forliset, tsunamien i Sørøst-Asia, terrorangrepene i New York, Scandinavian Star-ulykken, togulykken på Åsta og drapet på Benjamin Hermansen. Fremtredende etter 22. juli er imidlertid at tragedien rammet så mange unge mennesker og samtidig opplevdes som et angrep på hele nasjonen. I tillegg til den dype, private sorgen hos pårørende, følte alle og enhver den kollektive

sorgen. Midt oppe i sorgen fikk ritualene også preg av en politisk markering for vårt flerkulturelle samfunn.

– Situasjonen kom bardust. Folket reagerte spontant. Dette sier oss mye om hvordan det norske samfunnet fungerer, hvordan institusjoner forholder seg til hverandre på tvers av politikk, religion, frivillige og stat, sier Botvar.

Fra Statsministerens kontor er det også uttalt at de fulgte de folkelige bevegelsene fremfor å organisere noe ovenfra.

Tendø Kjeldsen kommenterer: – Alt vokste opp nedenfra. Spennende å se på dette fra så mange vinkler som boken tar for seg. Hva har gitt uttrykkene energi og drivkraft?

Allerede to dager etter terroren, var kongehus og regjering til stede under gudstjenesten i Domkirken. Dette førte til at domkirken ble sentral for markeringene. Kirker over hele landet åpnet dørene. Noen mener at kirkens dominans førte til at mindre tros-samfunn følte seg i skyggen, og folk med et negativt forhold til kirken manglet et sted å gå.

– De fleste syntes likevel at det var positivt at kirken engasjerte seg. Det var jo et åpent, lavterskeltilbud hvor man kunne tenne lys, legge ned blomst eller snakke med noen, sier Botvar. Tendø Kjeldsen påpeker:

– Vi har ikke andre landsdekkende organisasjoner som på samme måte kan åpne dørene. Kirken har en gravitasjon på folk. Der jobber mange fagpersoner som er trent på å møte folk i sorg og krise, pluss at de har

FAKTA

► 1 million mennesker gikk i folketog i dagene etter 22. juli. 800.000 deltok i andre kollektive markeringer. Medregnet dem som fulgte TV-sendinger, deltok 3 millioner i sørgehandlingene.

► Ritualiseringene etter 22. juli viser hvordan ritualer både kan videreføre etablerte tradisjoner og skape nye: Etter Kong Olavs død ble det etablert et språk ved å tenne lys og å legge ned blomster. Rosene ble mye mer fremtredende etter 22. juli, både som et symbol for Ap og for sorg. Sørgemarsjer har vi sett etter katastrofer i utlandet, men rosotogene var noe nytt. Forskerne ser rosotogene både som et uttrykk for sorg og en måte å ta byen og det offentlige rom tilbake på.

► En forskjell fra tidligere markeringer var sosiale mediers betydning. De ble viktige for å mobilisere folk, men bidro også til en helt ny ritualisering ved å legge ned en blomst på nettet.

► En annen gruppe enn de som pleier å marsjere i gatene mobiliserte: Ungdom, kvinner, storbyboere og folk med lav inntekt dominerte.

► Deltagelsen hadde også en politisk dimensjon: I rosotogene var det flest av dem som er positive til innvandring og er fellesskapsorienterte.

frivillige som gjør det mulig rent praktisk å åpne opp.

– Har samfunnet vårt forandret seg etter 22. juli?

Tendø Kjeldsen svarer først:

– Hvis du hadde spurt meg i desember 2011, ville jeg sagt ja. Jeg syntes å merke en mentalitetsendring. Men jeg syns ikke det er riktig å si i dag. Likevel: Vi har fått økt re-pertoar og beredskap for å møte den type tragedier, både offentlig, men også for å ivareta hverandre som mennesker.

Botvar vil gå lenger:

– Ja, samfunnet har endret seg. Institusjoner jobber med antiterror. Ulike tros- og livssynsorganisasjoner har tettere samarbeid. Flere unge melder seg inn i politiske organisasjoner. Ikke minst: Hver enkelt har tenkt gjennom grunnleggende verdier som samfunnet bygger på. Erfaringene sitter så sterkt i mange at de har fått en ny bevissthet om «hva jeg står for». Rosotogene kan betraktes som en stille protest også mot svekkelsen av fellesskapsverdiene i vårt etter hvert så individualistiske samfunn.

– Har vi lært noe å dra nytte av fremover?

– 22. juli var en vekker som med forsterkelsesglass viste en del gode ting i samfunnet. Nye grupper ble mobilisert. Terskelen ble lav for å få med flere for en viktig sak. Vi har fått nye konstellasjoner, ritualiseringer og former for samhandling. Viktig var også konge og regjeringens appell til ro og verdighet. At det var så lite konflikter synlige i det offentlige rom rett etter 22. juli, er kanskje noe naboland kan ta etter.

Flerkulturell gravferd

Pål Ketil Botvar fra Oppegård er statsviter og forsker ved KIFO. Han er en av tre redaktører for boken. Bjarne T. Kjeldsen fra Sigerud jobber i KA kirkelig arbeidsgiver- og interesseorganisasjon, med gravplasser som sitt fagområde. I boken omtaler han hvordan gravferdene til de 77 terroroffrene satte det lokale gravferdvesenet på prøve. Gravferden til Bano Abobakar Rashid på Nesodden synliggjør utfordringene. Som en voksende gruppe innbyggere, hadde hun flerkulturell bakgrunn. Bildet av sognepresten og imamen, side om side, foran gravfølget, symboliserer hvilken fleksibilitet mangfoldet fordrer. Tendø Kjeldsen erfarer en grunnleggende holdning hos dem som arbeider i kirkene for utstrakt samarbeid mellom administrativt personell, gravferdsbyråer og trossamfunn. Den offentlige interessen var også en stressfaktor.

NYE RITUALER: Rosetog, fakler, lys, blomster, sanger, taler og stilhet ble uttrykk i et språk etter 22. juli. Dette bildet er fra fakkeltoget i Ski.

Situasjonen kom bardust. Folket reagerte spontant. Dette sier oss mye om hvordan det norske samfunnet fungerer

PÅL KETIL BOTVAR
Forsker hos KIFO

RITUALER OG RELIGION: Bjarne Tendø Kjeldsen fra Sigerud og Pål Ketil Botvar fra Oppegård er blant forfatterne bak boken «Den offentlige sorgen», etter 22. juli.

MINNESMERKE: Her ved Nordby kirke er minnesmerket som Nico Widerberg har lagd, på plass. Mange steder pågår debatten om minnemerkenes fortsatt: Hva betyr de, og hvilken rolle spiller de for pårørende, lokalsamfunn, kommende generasjoner, lokalt og nasjonalt? påpeker Pål Ketil Botvar, her sammen med Bjarne Tendø Kjeldsen.